

BYLO, NEBYLO?

O K O M U N I S T I C K Ý C H Č A S E C H

P Ř Í B Ě H Y B E Z P R Á V Í

© Člověk v tísni, o. p. s.
Všechna práva vyhrazena
ISBN: 978-80-7591-029-5

KÁDROVÁNÍ VE PROSPĚCH LIDU?

📷 Jindřich Štreit

Komunistický režim předstíral legitimitu a demokratičnost, součástí tohoto předstírání byla i parodie na volby. Občan obdržel předepsanou a státními orgány schválenou kandidátku Národní fronty, na niž se dostali jen pečlivě prověření „politici“. V rámci Národní fronty byly sice povoleny i nekomunistické strany (například socialistická nebo lidová), avšak musely plně podporovat sovětskou politiku, navíc vůdčí postavení KSČ garantovala ústava. Samotné volby plnily jen propagandistický účel. Proto také komunistům záleželo na co nejvyšší účasti.

O bčas je možno nabyt dojmu (například z článků v médiích), že režim v ČSSR představovala garnitura vysokých komunistických funkcionářů, podporovaná démonickou politickou policií (Státní bezpečností), která prostřednictvím svých agentů špiclovala, perzekvovala a ovládala veškeré obyvatelstvo. To je ale značně zkreslený obraz: vedení KSČ se opíralo o promyšleně vybudovaný aparát, o pečlivě vystavěný hierarchický systém stoprocentně poslušných organizací a úřadů, tzv. převodových pák. Státní bezpečnost představovala jen jeho speciální součást. Aby systém fungoval a komunistická vláda se udržela u absolutní moci, bylo třeba obsazovat všechny funkce, v nichž se o čemkoli rozhodovalo, loajálními lidmi – tzv. kádry. K jejich kontinuálnímu vyhledávání a ovšem také k eliminaci „špatných“ soudruhů (soudruh bylo univerzální oslovení pracujícího) sloužil kádrový pořádek.

Občané Československa byli soustavně tříděni na „politicky spolehlivé“ a „nespolehlivé“. Každý měl proto své kádrové materiály, komplexní hodnocení, které začalo vznikat už v jeho dětství a na němž se podílely opakovanými posudky nejrozličnějších institucí (školy, svaz mládeže, uliční a podnikový výbor KSČ, vedoucí pracovníci atd. atp.).

V každé instituci, lhostejno, zda šlo o fabriku či třeba nemocnici, bylo kádrové oddělení, které materiály, putující spolu s občanem do jeho zaměstnání, soustřeďovalo, obhospodařovalo a hlídalo. Kádrovák, tedy pracovník kádrového oddělení, byl důležitou postavou podniku, věděl o každém všechno. Občan do svých materiálů nahlížet nesměl.

Novinář Ivan Motýl popsal, jak se kádrovalo na Ostravsku ještě v roce 1989, popis je víceméně univerzálně platný pro celou ČSSR: „*Materiál je tajný. Slouží výhradně potřebám vedoucích pracovníků, kteří jej nesmějí vcelku ani po částech předávat nebo půjčovat jiným pracovníkům,*“ uvádělo UPOZORNĚNÍ! na titulní straně (...) kádrového spisu. Ten měl čtyři základní oddíly: dotazník, životopis, pracovní-politické hodnocení a oddíl jiné hodnocení. Na dotazníku a životopisu se podílel i lustrovaný občan, životopis však musel napsat přesně podle osnovy, která mimo jiné žádala: *„Uveďte příbuzné a známé v zahraničí, jaký styk s nimi v současné době udržujete, například písemný nebo osobní, a jak často.“* Nešlo přitom jen o vlastní příbuzné a známé, ale i o příbuzné manželky (manžela), a dokonce i rodičů manželky (manžela).“

Z ukázky plyne, jak posuzování občana vypadalo: nešlo jen o jeho vlastní politické chování, ale

„odpovídal“ i za příbuzné a za svůj původ (tedy za to, kým byli rodiče). Pokud pocházel z dělnické nebo rolnické rodiny, bylo to dobré – pokud z bohaté rodiny obchodníků, znamenalo to minus. Dále musel sdělit, zda je věřící a jakého je vyznání – když věřící byl, značilo to, že je politicky nespolehlivý. Po sovětské okupaci v srpnu 1968 získalo zvláštní důležitost, jak občan událost hodnotí a jak se choval v předcházejícím liberálním období tzv. pražského jara: pokud okupaci odsuzoval a před ní vyjadřoval sympatie k reformnímu komunismu, byl shledán nedostatečným. Za zásadní negativum byli považováni rovněž příbuzní v emigraci a také neúčast na různých schůzích a režimních rituálech. Pozitivum představovala naopak činnost ve společenských organizacích, například ve Svazu československo-sovětského přátelství. Výborný kádrový posudek (a tudíž i otevřenou cestu k vyšším funkcím) měl kupříkladu soudruh, který pocházel z rodiny poúnorových zaměstnanců ministerstva vnitra, prošel bez obtíží prověrkami v KSČ na počátku sedmdesátých let, absolvoval večerní univerzitu marxismu-leninismu, patřil k členům Brigády socialistické práce, a navíc ještě projevil ochotu spolupracovat s StB. To byl kádr.

Kádrové materiály měly zásadní význam, kdykoli měl občan ČSSR postoupit v zaměstnání na vyšší příčku, třeba dělat vedoucího obchodu, primáře, šéfa oddělení. U pomocného dělníka nebo u poštačky se k nim nepřihlíželo. Zásadní význam měly v případě, kdy chtěl občan vyjet pracovní do ciziny a když něco od státu žádal: tehdy byl navíc znovu a znovu posuzován a zkoumán, o řadě věcí rozhodovaly například městské výbory KSČ, třeba i o tom, zda dotyčný (ať už byl nebo nebyl ve straně) smí obhájit dizertační práci a získat akademický titul. Štouralo se ovšem i v občanské soukromém životě. Zvrhává ideová komunistická hodnocení ještě „obohacovaly“ ty nejhorší projevy lidského charakteru, jako pomluvy, závist, nenávisť.

Kádrový pořádek samozřejmě zohledňoval i profesní způsobilost a sloužil potřebám centrálně plánovaného hospodářství, to však až v druhé řadě. A ještě měl jeden smysl: soustavné posuzování občana zavazovalo, pořádku musel přemýšlet, zda, jak a kde se bude angažovat, co podnikne pro zlepšení svých posudků. Jinými slovy: jak bude na režimu participovat.

KÁDROVÁNÍ
VE PROSPĚCH LIDU?

Autoři textů:

Adam Drda, Karel Strachota

Texty byly poprvé vydány v roce 2016 v publikaci Komunismus v srdci Evropy za finanční podpory Evropské lidové strany

Na přípravě publikace se dále podílely:

Terezie Kolářková, Tereza Pelechová, Radka Prošková, Kateřina Saparová, Linda Šilingerová, Ivana Vránková, Kateřina Majdiaková

Autorky a autoři fotografií:

Karel Cudlín, Jaromír Čejka, Lubomír Kotek, Dana Kyndrová, Tomki Němec, Jindřich Štreit

Jazyková úprava:

Lenka Potužníková

Grafická úprava a sazba:

>o< Mowshe

Rok vydání: 2019

ISBN: 978-80-7591-029-5

© Člověk v tísni, o. p. s.

Všechna práva vyhrazena

JSNS.CZ

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísni, o.p.s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jsns.cz

email: jsns@jsns.cz

Jan Barta Ondřej Fryc Libor Winkler Hana Dvořáková